

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI ÖNCESİNDE TÜRK DONANMA FİLOSUNUN MODERNLEŞTİRİLMESİ (1968-1974)

MODERNIZATION OF THE TURKISH NAVY FLEET BEFORE THE CYPRUS PEACE OPERATION (1968-1974)

Savaş SERTEL*

Geliş Tarihi/Received:20.06.2021

Kabul Tarihi/Accepted:26.12.2021

SERTEL, Savaş, (2022), "Kıbrıs Barış Harekâtı Öncesinde Türk Donanma Filosunun Modernleştirilmesi (1968-1974)", Belgi Dergisi, S.23, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Kış 2022/I, ss. 253-279.

Öz

Kıbrıs meselesi 1954 yılından sonra Türkiye ile Yunanistan arasında Akdeniz’de büyük bir çekişmeyi doğurmuştur. Ortaya çıkan gerginlik sonucu iki ülke de silahlanmaya başlamıştır. Bu durum başta ABD olmak üzere NATO üyesi ülkeleri tedirgin etmiştir. İki NATO üyesi ülkenin Kıbrıs için çatışması veya savaşı ABD ve NATO için prestij kaybı yaratacağından hareketle ABD bu meseleyi soğutmaya çalışmıştır. SSCB’nin Akdeniz’deki bu gerginlikten istifade etmesini istemeyen ABD 6. Filosunu bölgede görevlendirmiştir. Ancak Kıbrıs Rumlarının Türklere katliam yapması üzerine Türkiye 1960’lı yıllarda Kıbrıs’a çıkarma yapmak için hazırlıklara başlamıştır. Gerek 1964 yılında ABD başkanı Johnson’un yazdığı mektup gerekse 1960’lı yıllarda donanmada yeterince çıkarma gemisi olmaması Türkiye’nin adaya yapacağı çıkarmayı geciktirmiştir. Türk donanması 1960’lı yıllardan itibaren filosundaki gemileri yenilemek ve geliştirmek için tersanelerinde imkân ve kabiliyetleri ölçüsünde gemiler üretmeye çalışmıştır. Türkiye 1968–1972 dönemini kapsayan ikinci beş yıllık gemi inşa programında savaş gemisi yapımına ağırlık verilmiştir. İmkân ve kabiliyetlerinin üretimine el vermediği savaş gemilerini ise başta ABD olmak üzere NATO üyesi gelişmiş ülkelere almıştır. Türkiye’nin 1968-1974 yılları arasında ABD’den aldığı gemilerin büyük bir kısmı 1940’lı yıllarda üretilmiştir. Türkiye satın aldığı eski teknoloji gemiler için ABD tersanelerinde tadilatlar yaptırarak modernizasyondan sonra donanmasına dahil etmiştir. Türkiye donanmada kullanacağı küçük çaplı hücum bot gemilerini ise Almanya’dan almıştır. Almanya’dan alınan hücum botlar Alman donanmasından değil Alman gemi firmalarından alınmıştır. Bu hücum botlar 1-2 yıllık yeni teknelerdir. Kıbrıs Barış Harekâtı için ordusunu güçlendirmek isteyen Türkiye 1968 ve 1974 yılları arasında donanma gemi filosunu zenginleştirmek için pek çok gemi satın almıştır. Ancak harekâtın sona uygulanan askeri ambargo silah ve mühimmat konusunda sıkıntı yaşanmasına yol açmıştır. Bunun sonucu olarak Türk savunma sanayi yerli üretim silah ve mühimmat oranını giderek artırmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Kıbrıs, Gemi, Donanma, Modernleşme, Filo*

* Doç. Dr., Munzur Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler fakültesi, Siyasi Tarih ABD, Tunceli, savassertel@gmail.com, (<https://orcid.org/0000-0003-3264-1753>).

Abstract

The Cyprus issue caused a great conflict in the Mediterranean between Turkey and Greece after 1954. As a result of the tension that arose, both countries began to arm themselves. This situation worried the NATO member countries, especially the USA. Since the conflict or war between two NATO member countries for Cyprus would cause a loss of prestige for the USA and NATO, the USA tried to cool this issue. The US, which did not want the USSR to benefit from this tension in the Mediterranean, assigned its 6th Fleet to the region. However, after the Greek Cypriots massacred the Turks, Turkey started preparations to land in Cyprus in the 1960s. Both the letter written by the US President Johnson in 1964 and the lack of enough landing craft in the navy in the 1960s delayed Turkey's landing on the island. Since the 1960s, the Turkish navy has tried to produce ships in its shipyards to the extent of its possibilities and capabilities in order to renew and improve the ships in its fleet. For this purpose, Turkey focused on warship construction in the second five-year shipbuilding program covering the 1968-1972 period. It bought warships, when its potential and capabilities did not allow to manufacture, from developed NATO member countries, especially the USA. Most of the ships that Turkey bought from the USA between 1968-1974 were produced in the 1940s. Turkey has had the old technology ships purchased in the US shipyards renovated and included in its navy after modernization. Turkey bought the small-scale gunboats to be used in the navy from Germany. Gunboats purchased from Germany were purchased from German ship companies, not from the German navy. These gunboats are 1-2 years old new boats. Turkey, which wanted to strengthen its army for the Cyprus Peace Operation, bought many ships between 1968 and 1974 to enrich its fleet. However, the military embargo applied after the operation led to difficulties in weapons and ammunition. As a result, the Turkish defense industry has gradually increased the rate of domestically produced weapons and ammunition.

Keywords: *Cyprus, Ship, Navy, Modernization, Fleet*

GİRİŞ

Kıbrıs, Doğu Akdeniz'i ve Ortadoğu'yu kontrol eden stratejik bir konuma sahiptir. Kıbrıs'ın Osmanlılar tarafından fethi 1571 tarihinde Magosa'nın ilhakı ile tamamlanmış, hukuken Osmanlı hakimiyetine girmesi ise 1573 tarihli Osmanlı-Venedik antlaşması ile gerçekleşmiştir.¹ Akdeniz ticaretini elinde bulundurmak ve Ortadoğu'daki zengin petrol kaynaklarını kontrol etmek isteyen büyük devletlerin Kıbrıs'ta söz sahibi olmayı amaçlaması Kıbrıs üzerinde güç mücadelesine yol açmıştır.² Osmanlı Devleti 1877-1878 Rus harbinden yenik ayrılmış ve Rusya ile Ayastefanos Antlaşması'nı imzalamıştır. Batılı devletler antlaşmadan memnun olmamış ve anlaşmayı devşirmek için Berlin'de bir konferans toplamıştır. İngiltere, Anadolu'ya yapılacak muhtemel Rus işgaline karşı Osmanlı'ya bir savunma paktı önermiş ve karşılığında Kıbrıs'ı askeri üs olarak istemiştir. Zorda kalan ve Ayastefanos Antlaşması'nın devşirilmesine karşı İngiltere'ye minnet borcu hisseden Osmanlı Devleti 15 Temmuz 1878 tarihinde II. Abdülhamit'in onayı ile Kıbrıs'ı İngiltere'ye vermiştir. Böylece Kıbrıs'ta İngiliz sömürgeciliği dönemi 1878 yılında başlamıştır. Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'na katılınca İngiltere 5 Kasım 1914 tarihinde Kıbrıs'ı resmen ilhak etmiştir.³ Kıbrıs'ı Kızıldeniz-Hindistan yolunda ticari bir üs olarak kullanan İngiltere adadaki Rumların aşırı faaliyetlerine genelde sessiz kalmıştır. Bundan cesaret alan Rumlar 21 Ekim 1931 tarihinde İngiliz hakimiyetindeki Kıbrıs'ın Yunanistan'a katılması için isyan etmiş ve hükümet konağına saldırmıştır.⁴ Olaylar üzerine tedbir alan İngiltere olayları çıkaran elebaşları adadan kovmuştur. 1950'lere kadar adadaki Rum taşkınlık ve talepleri daha büyük tonda zaman zaman gündeme gelmiştir.

Rumlar 15 Ocak 1950 tarihinde yaptıkları halkoylamasında adanın Yunanistan'a katılması yönünde %96 oranında evet sağlamıştır.⁵ Bunun üzerine Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı 1954'te Yunanistan tarafından Birleşmiş Milletlere götürülmüş ve BM'nin konuyu reddetmesi üzerine de 1955 yılında EOKA adlı terör örgütü, silahlı eyleme geçmiştir.⁶ Türkiye ve Yunanistan Kıbrıs meselesi nedeniyle 1955 yılından itibaren tam bir çatışmaya girmiştir.⁷ Rumların saldırılarına karşı ise 1 Ağustos 1958'de Türk Mukavemet Teşkilatı kurulmuştur. Bu durum karşısında çözüm arayışına giren İngiltere 11 Şubat 1959'da Zürih'te Türkiye, Yunanistan ve İngiltere dışişleri bakanlarını toplayarak adada cumhuriyet kurulması kararı alınmasını sağlamıştır. Ardından 19 Şubat 1959 tarihinde Londra'da Makarios ve Fazıl Küçük'ün katılımı ile bir toplantı yapılmış, Londra ile Zürih anlaşmaları imzalanarak bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nde iki topluma da eşit statü verilmiş ve Kıbrıs'ta İngiliz hakimiyeti son bulmuştur. Kıbrıs Cumhuriyeti 15-16 Ağustos gece yarısı resmen ilan

1 Kemal Çiçek, "Kıbrıs", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 25, Ankara 2002, s. 374.

2 Erdal Açıkse ve Ayhan Cankut (2014), "Kıbrıs Meselesinin Tarihsel Gelişimi ve Uluslararası Hale Gelme Sebepleri", *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, C. 9, S. 4, 2014, s. 1142-1143.

3 Halil Fikret Alasya, "Kıbrıs", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 25, Ankara 2002, s. 380.

4 İzzet Öztoprak, "Kıbrıs'ta 1931 İsyanı ve Yankıları", *Bellefen*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, C. 62, S. 233, Ankara 1998, s. 215-217.

5 Halil Fikret Alasya, "Kıbrıs", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 25, Ankara 2002, s. 380.

6 Zülfikar Aytaç Kişman, *Türk-Amerikan İlişkilerinde Kıbrıs Meselesi (1945-1980)* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Elâzığ 2014, s. 110.

7 Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınevi İstanbul 2007, s. 267. Kıbrıs Sorunu, uluslararası bir uyumsuzluk olarak, 1955 yılından bu yana Türk dış politikasının ana konularından birini oluşturmaktadır. Bülent Şener, "1963-1964 Kıbrıs Krizi: Türk Dış Politikası Tarihinde Asker, Siyasal ve Hukuki Boyutlarıyla Bir Zorlayıcı Diplomasi Uygulaması", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, C. 205, s. 103-136. s. 104.

edilmiştir.⁸ Kıbrıs'ta Türkiye, Yunanistan ve İngiltere Birleşmiş Milletler tarafından garantör devlet olarak tanınmıştır. Garantör devletlerden Yunanistan'ın Kıbrıs'taki Türkleri tanımak istememesi ve adayı ilhak etmek istemesi ve bu amaçla adadaki Rumları kışkırtması Kıbrıs meselesindeki en büyük sorundur. Kıbrıs bunalımı sürecinin başlangıcı, Aralık 1963'teki Kanlı Noel⁹ olayları olarak kabul edilmiştir.¹⁰ Kıbrıs'taki Türklere Rumlar tarafından yapılan katliamlar üzerine Türkiye adaya asker çıkarmayı istemiştir. Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale planları 1963, 1964 ve 1967 yıllarında ABD'nin girişimleriyle engellenmiştir¹¹. Kıbrıs'taki Rumlar tarafından Türklere uygulanan katliamlar ve asayiş vakaları 1954 ve 1974 yılları arasında aralıklarla devam etmiş, pek çok Türk katledilmiş, yaralanmış ve yerlerinden yurtlarından göç etmek zorunda kalmıştır.

15 Temmuz 1974'te Yunan Cuntasının desteğiyle EOKA lideri Nikos Sampson Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamak gayesiyle Makarios'a karşı bir darbe gerçekleştirmiştir.¹² Türkiye bu darbeyi Kıbrıs'ın egemenliğine ve toprak bütünlüğüne kasteden bir hareket şeklinde yorumlamıştır. Türkiye 1960 Garanti Antlaşması çerçevesinde öncelikle İngiltere'ye müşterek müdahale teklifinde bulunmuştur. İngiltere, bu olayın BM ve NATO'da ele alınması gerektiğini değerlendirdiği için Türkiye'nin teklifine olumsuz cevap vermiştir. Bunun üzerine Türkiye, Ada'daki Türklerin güvenliğini dikkate alarak 20 Temmuz 1974'te Barış Harekâtını başlatmıştır.¹³ Amerika Birleşik Devletleri Kıbrıs Barış Harekâtının başlamaması için çok çabalamıştır. ABD, NATO'nun güneydoğu kanadını oluşturan Türkiye ile Yunanistan arasındaki bir gerginliğe ve çatışmaya bölgeyle ilgili çıkarları, NATO ve batı savunması açısından bakmış ve karşı çıkmıştır.¹⁴ Harekât sonrasında ABD meclisleri Türkiye'ye savunma amacıyla verilen silahların Kıbrıs'ta kullanılmaması gerektiğini bahane ederek Türkiye aleyhine askeri ve ekonomik ambargo kararları alınması yönünde hareket etmiştir. ABD Başkanı Gerald Ford önüne iki defa getirilen ve ikisinde de reddettiği tasarıyı üçüncü defa önüne gelince 18 Ekim 1974 tarihinde imzalamak zorunda kalmıştır. Ambargo 5 Şubat 1975 tarihinden itibaren uygulamaya konulmuştur. Türkiye ambargoya tepki

8 Halil Fikret Alasya, "Kıbrıs", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 25, Ankara 2002, s. 380-381.

9 Kanlı Noel saldırılarında askeri doktor olan Binbaşı Nihat İlhan'ın Lefkoşa'daki evi Rum çeteleri tarafından basılarak eşi ve üç oğlu banyo küvetinde kurşunlanarak katledilmesi dünya basınına da yansımıştır. Ulvi Keser, *Kızılay Belgeleri Işığında Kıbrıs Barış Harekâtı*, Pulat Basımevi, Ankara 2013, s. 27.

10 Ahmet Ziyattin Türkan, *Kıbrıs Bunalımı Sürecinin Türk Denizciliğine Etkileri (1963-1979)*, Harp Akademileri Stratejik Araştırma Enstitüsü Strateji ve Strateji Araştırmalar Anabilim Dalı, İstanbul 2014, s. 2.

11 1964'te planlanan operasyon ise yeterli sayıda çıkarma gemisine sahip olunmaması nedeniyle ertelenmiştir. Güneş Şahin, *Tarih çalışmalarına kaynak olarak Tercüman, Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet gazetelerinde Kıbrıs sorunu (1954- 1974)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2006, s. 530. 1964 yılında ABD Başkanı Johnson tarafından Başbakan İsmet İnönü'ye yazılan mektupta ABD silahlarının üçüncü ülkelere karşı kullanılmayacağı ifade edilmiştir. Bunun üzerine halkın da desteği ile kara, hava ve deniz kuvvetlerini güçlendirme vakıfları kurulmuştur. Bu dönemde Kırıkkale'de piyade tüfeği fabrikası, ağır bakım fabrikaları ve çıkarma gemileri yapılmaya başlamıştır. Ali Rıza İzgi, *Kıbrıs Barış Harekâtı Sonrasında Türkiye'ye Uygulanan Silah Ambargosu ve Sonuçları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli 2007, s. 90.

12 Darbenin ardından ABD dış politikasının ilk hedefi Kıbrıs meselesinin uluslararası bir sorun olmasını engellemek olmuştur. *FRUSS, Greece; Cyprus; Turkey, 1973-1976*, Volume XXX, United States Government Printing Office, Washington 2009, s. 279.

13 Ahmet Ziyattin Türkan, *Kıbrıs Bunalımı Sürecinin Türk Denizciliğine Etkileri (1963-1979)*, Harp Akademileri Stratejik Araştırma Enstitüsü Strateji ve Strateji Araştırmalar Anabilim Dalı, İstanbul 2014, s. 7.

14 Amerika Birleşik Devletlerin göre ABD ile Sovyetler Birliği'nin Arap-İsrail çatışmasıyla uğraştığı atmosferi etkileme potansiyeline sahip olması nedeniyle Kıbrıs, ABD için bir dış politika sorunudur. Çünkü Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler arasındaki çekişme, Yunanistan ve Türkiye'yi NATO'nun güney kanadını gevşeterek askeri bir çatışmaya sokmaktadır. Ayrıca ABD, Sovyetleri Birliği'nin Kıbrıs meselesine dahil olma ihtimalinden son derece rahatsız olmuştur. *FRUSS, Greece; Cyprus; Turkey, 1973-1976*, Volume XXX, United States Government Printing Office, Washington 2009, s. 263, 272.

göstererek alternatif silah kaynakları arayacağını ifade etmiş ve 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni kurmuştur. 31 Mart 1975 tarihinde kurulan Süleyman Demirel hükümeti ambargoyu diplomasi ile çözmeye çalışmış ve ABD tarafına müzakere teklifinde bulunmuştur. Ambargoyu kaldırmak için giriştiği diplomatik çabalardan sonuç alamayan Türkiye 25 Temmuz 1975 tarihinde ABD'ye bir nota vermiş ve 1969 tarihli Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri Savunma İş Birliği Anlaşması'nı askıya aldığını ve yurt genelindeki bütün ABD üslerinin TSK kontrol ve gözetimine alındığını açıklamıştır.¹⁵

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra değişen dünya dengeleri ve Türkiye üzerinde beliren Sovyet tehdidi üzerine Amerika Birleşik Devletleri, Sovyetler Birliği'ni çevrelemek amacıyla Türkiye'yi stratejik müttefik ilân ederek savunma ve askerî iş birliği konusunda yakınlaşmıştır.¹⁶ Türkiye, 1947'den sonra Truman Doktrini¹⁷ ve Marshall Yardımı¹⁸ çerçevesinde ABD'den gıda, tarım aleti, traktör, otomobil gibi malzemelerin yanı sıra askerî silah ve mühimmat da almaya başlamıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında Truman Doktrini kapsamında sağlanan askerî yardım programına Türkiye'nin dahil edilmesinin temel nedenini içinde yer aldığı coğrafyanın sahip olduğu stratejik önemi oluşturmuştur.¹⁹ Amerikan askerî yardımı kapsamında Türk donanmasına atfedilen temel rol boğazların korunması olduğu için Türkiye'ye mayınlarla ilgili yapılan sevkiyat sadece mayın arama-tarama gemileri ile sınırlı kalmamıştır. İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının savunulması amacıyla Amerikan askerî yardım kurulunun deniz grubu tarafından hazırlanan mayın

15 Ali Rıza İzgi, *Kıbrıs Barış Harekâtı Sonrasında Türkiye'ye Uygulanan Silah Ambargosu ve Sonuçları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli 2007, s. 40, 42-45. 1975 yılında kapatılan ABD üsleri 1980 yılında darbe ile işbaşına gelen askerî yönetim tarafından tekrar açılmıştır. 16 Hüsnü Özlü, *II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türkiye'de Savunma Sanayii'nin Gelişimi (1939-1990)* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2006, s. 42.

17 1947'den sonra ABD dış politikasının temel anlayışı komünizmle mücadele ve Truman Doktrini olmuştur. İngiliz birliklerinin çekilmesinden sonra Yunanistan'da aşırı sol iktidarın işbaşına geçmesi Sovyetlerin etki alanının Yunanistan'ı içine alacak şekilde genişlemesi ABD açısından problem teşkil ediyordu. Truman, Sovyetler Birliği'nin Yunanistan ile Türkiye'yi denetimi altına alması Ortadoğu'daki Amerikan çıkarları da tehlikeye girecektir. Başkan Truman önderliğindeki ABD 1947 yılından itibaren Yunanistan ile Türkiye'ye askerî yardım yapmaya başlamıştır. Bu yardımlar aynı zamanda ABD dış politikasına Sovyetler Birliği'ni çevreleme (Containment Policy) politikasını da getirmiştir. Bu politika Sovyet tehdidi veya bir komünist devlet tarafından desteklenen iç savaşların bütün devletlere yardım yapmak şeklinde özetlenebilir. Bu program çerçevesinde Yunanistan'a 300, Türkiye'ye 100 milyon dolarlık yardım yapılmıştır. Oral Sander, *Siyasi Tarih 1918-1994*, İmge Kitabevi, Ankara 2017, s. 257-258. 18 Truman Doktrini ile Yunanistan ve Türkiye'ye yapılan askerî yardımlardan farklı olarak ABD Dışişleri Bakanı George Marshall'ın adıyla anılan tarım alt yapılı bir ekonomik destek planıdır. Marshall konuşmasında Avrupa'nın ekonomisinin Nazilerin yıkıcı etkisi ile boş yere tüketildiğini, Avrupa kentlerinin çiftçilere gerekli yardımları veremediklerini ve bu durumda Avrupa hükümetlerini sınırlı dövizleri ile başka ülkelere yiyecek maddeleri almak zorunda kaldığını dile getirmiştir. Marshall'a göre bu kısır döngü ABD'nin Avrupa'ya yardımı ile kırılabilirdi. Marshall Planı adlı Avrupa kalkınma projesinin ilk hazırlığı 12 Temmuz 1947'de Paris'te toplanan 16 devletin konferansı ile başlamıştır. Marshall Planı'nın çağrısı Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'yı da almaktaysa da bu ülkeler katılmayı reddetmiştir. Her devlete ne kadar yardım yapılacağına belirlenmesi için 16 Avrupa devletine soru cetvelleri yollanmış ve bu bilgiler ışığında genel bir rapor hazırlanarak ABD'ye yollanmıştır. Böylece 1947 ve 1951 yıllarını kapsayacak olan Avrupa Kalkınma Projesi başlamıştır. Oral Sander, *Siyasi Tarih 1918-1994*, İmge Kitabevi, Ankara 2017, s. 259-260. Bu yardımlar kapsamında Türkiye'ye de çeşitli tarım aletleri ve gıda maddeleri yollanmışsa da gönderilen miktar yeterli olmamıştır. Marshall Planı çerçevesinde aslan payı İngiltere'ye verilmiş, Fransa da bu yardımdan faydalanmıştır. Bu program çerçevesinde İngiltere ve kısmen Fransa büyük fayda sağlamış ve ekonomisini toparlamıştır. Diğer Avrupa ülkeleri ile Türkiye'nin da ağzına bir parmak bal çalınmıştır. 19 Türkiye'nin Soğuk Savaş zamanında Sovyetler Birliği'nin bir iç gibi olan Karadeniz'e kıyısı olan Amerikan taraftarı yegâne ülke olması, Karadeniz'deki Rus donanmasının Akdeniz'e geçişine imkân tanıyan tek geçiş yolu olan Boğazları elinde tutması, Türk ordusuna ve Türk donanmasına atfedilen rolde belirleyici olmuştur. Barış Celep, *Türkiye'ye Amerikan Askerî Yardım Kurulu (Jammatt) ve Türkiye'deki Faaliyetleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İstanbul 2018, s. 70.

sahalarının oluşturulması ile ilgili plan Türk yetkililerce kabul edilirken boğazların mayınlanmasında kullanılacak Mark-18 ve Mark-23 tipi mayınların da yardım kapsamında Türkiye'ye sevk edilmesine karar verilmiştir. 1947 yılında başlayan Amerikan askeri yardım programı çerçevesinde en az bütçe ayrılan sınıf olan deniz kuvvetlerinin yardım öncesi durumu, kara ve hava birliklerinden farklı bir yapı sergilememiş ve acil bir desteğe ihtiyacı olduğu tespit edilmiştir. Amerikalı askeri uzmanlar yaptığı çalışmalarda deniz kuvvetlerinin savaş kabiliyetinin çok sınırlı olduğunu anlamıştır.²⁰ ABD'den gönderilen silahlar Türkiye'ye gelmeye başlayınca orduda o zamana kadar kullanılan silah ve araç-gereç envanterinde ciddi bir modernizasyon gerçekleşmiştir. Donanmaya yapılan yardımların en önemli ayağını oluşturan gemilerin sevkiyatı yardım programı boyunca aralıksız devam etmiştir. ABD askeri yardım programı çerçevesinde en az bütçe ayrılan sınıf olan donanmaya yapılan yardımların büyük kısmı gemilere giderken kalan bütçe gemilerin teçizat ve yedek parçaları, yakıt ihtiyacı, ordu donatım malzemeleri, askeri mühimmat, özellikle Taşkızak ve Gölcük tersanelerinin modernizasyonu için gereken mühendislik malzemeleri ve tıbbi gereçler için kullanılmıştır.²¹

1960'lı yıllarda Kıbrıs meselesinin ülke gündemini işgal etmeye başlaması üzerine askeri olarak çeşitli ihtimallere göre planlar yapılmış ve güçlü bir çıkarma filosunun kurulması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler paralelinde, yurt içinde amfibi gemi ve araçlarının inşasına öncelik verilirken, yurt dışından da özellikle tank çıkarma gemisi tedariki yönünde planlamalar yapılmıştır.²² 1968-1972 dönemini kapsayan ikinci beş yıllık gemi inşa programında ise savaş gemisi yapımı plânlanmıştır. Özellikle, Gölcük ve Taşkızak tersanelerinde inşası yapılan gemilerimiz donanmaya güç katmıştır.²³

1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası Amerika Birleşik Devletleri Türkiye'ye ekonomik ve askeri ambargo kararı almıştır. Bunun üzerine Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri'nden silah ve mühimmat alamamış, yerli savunma sanayine yatırım yapmaya ve yerli silahlar üretmeye başlamıştır. Donanma envanterindeki yerli unsurların yabancı unsurlara göre oranı 1963'te %11 iken, bu oran 1967'de %46, Kıbrıs Barış Harekâtı'nda oran %66 olmuştur.²⁴ Buradan da görüldüğü gibi Türkiye'nin savunma sanayi alanındaki yatırım ambargo sürecinde artmaya başlamıştır. Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında vakıflar savunma sanayi konusunda öncülük etmiş ve Havelsan, Aselsan, Aspilsan, İşbir gibi şirketler kurulmuştur. Vakıfların bunların dışında TAİ, TEİ, Roketsan NETAŞ, Mercedes Bez Türk A.Ş. gibi pek çok şirkette de ortaklığı vardır. Kara, hava ve deniz kuvvetlerini güçlendirme vakıfları 1987 yılında birleşerek Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı olmuştur. 1985 yılında ise Savunma Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi kurulmuş, bu kurum 1989

20 Barış Celep, *Türkiye'ye Amerikan Askeri Yardım Kurulu (Jammatt) ve Türkiye'deki Faaliyetleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İstanbul 2018, s. 70-71.

21 Barış Celep, *Türkiye'ye Amerikan Askeri Yardım Kurulu (Jammatt) ve Türkiye'deki Faaliyetleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İstanbul 2018, s. 73, 111.

22 <https://www.dzkk.tsk.tr/ArsivAskeriTarih/icerik/deniz-kuvvetleri-komutanligi-tarihcesi> 20.06.2021

23 Hüsnü Özlü, II. *Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türkiye'de Savunma Sanayii'nin Gelişimi (1939-1990)* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2006, s. 38.

24 Ahmet Ziyattın Türkkan, *Kıbrıs Bunalımı Sürecinin Türk Denizciliğine Etkileri (1963-1979)*, Harp Akademileri Stratejik Araştırma Enstitüsü Strateji ve Strateji Araştırmalar Anabilim Dalı, İstanbul 2014, s. 91.

yılından itibaren Savunma Sanayi Müsteşarlığı'na dönüştürülmüştür.²⁵ Bu dönüşümle birlikte Türk savunma sanayi alanındaki çalışmalar tek elde toplanmış ve planlanmıştır.

Kıbrıs Barış Harekâtı'na giden süreçte donanmadaki yenileşme ihtiyacının ortaya çıktığı bir dönemle ilgili çalışma eksikliğinin hissedilmesi üzerine bu çalışmayı yapmayı uygun bulduk. Çalışmada Kıbrıs Barış Harekâtı'na giden süreçte dönemin Türk sivil ve askeri liderlerinin donanmadaki eksiklikleri gidermek için yaptıkları gemi imalat ve ithalatının ana hatları ele alınmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda arşiv belgeleri ve ulusal medyaya yansıyan faaliyetlere dayalı bir araştırma yapılmıştır.

1. Türkiye'de Donanmayı Güçlendirmek İçin Üretilen ve Başka Ülkelerden Alınan Gemiler

Amerika Birleşik Devletleri 1967 yılında Yunanistan'da gerçekleşen hükümet darbesinden sonra bu ülkeye uyguladığı silah ambargosunu bir müddet sonra kaldırarak bu ülkeye ağır silahlar satmaya başlamıştır. Bunda Sovyetler Birliği'nin Akdeniz'e inmesi de etkili olmuştur. Sovyet tehdidine karşılık bir yandan 6. Filosunu daha etkin bir hale getirmeye çalışırken bir yandan da NATO'nun güneydoğu kanadını oluşturan Türkiye ve Yunanistan'ı silahlandırmaya çalışmıştır. Bu durum iki ülke arasında Kıbrıs ve Ege adaları meselelerinden dolayı ortaya çıkan gergin ortamı daha fazla etkilemiştir. Ege ve Kıbrıs'taki gerginlik üzerine çok kısa bir sürede askeri kabiliyetlerini artırmak isteyen Türkiye, donanmasını güçlendirmek için bir yandan başta ABD olmak üzere NATO üyesi ülkelere gemiler alırken bir yandan da tersanelerinde imkân ve kabiliyetleri ölçüsünde savaş gemileri ve denizaltılar üretmeye çalışmıştır. İkinci beş yıllık plân dâhilinde 1968-1972 yıllarını kapsayan dönemde, refakat muhripleri, denizaltı gemileri, hücum botları, büyük tankerler, kuru yük gemileri, genel maksatlı muhrip, avcı botları, yardımcı gemiler, çıkarma araçlarının yapımı plânlanmıştır.²⁶ Bunu yanı sıra donanmada kullanmak için yeni füze sistemleri ithal etmiştir.

1942 yılında ABD'de üretilen 4 çıkarma gemisi ile 1964 ve 1965 yılları arasında Gölcük tersanesinde üretilen 12 çıkarma gemisi 1965, 1966 ve 1967 yıllarında, 1963 yılında üretilen akaryakıt tankeri TCG Albay Hakkı Burak 1965 yılında²⁷, 1968 yılında Taşkızak tersanesinde üretilen TCG Binbaşı Saadettin Gürcan akaryakıt tankeri 1970 yılında Türk donanmasında yerini almıştır.²⁸ Donanma, ABD'den satın aldığı 4 karakol gemisini 1965 yılında²⁹, 1 karakol gemisini 1966 yılında³⁰ ve Gölcük tersanesinde inşa ettiği 1 karakol gemisini 1966 yılında

25 Ali Rıza İzgi, *Kıbrıs Barış Harekâtı Sonrasında Türkiye'ye Uygulanan Silah Ambargosu ve Sonuçları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli 2007, s. 91; Nurullah Altun, *Savunma Harcamaları ve Türkiye'deki Gelişme Seyri (1973-1998)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1998, s. 123.

26 Hüsnü Özlü, *II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türkiye'de Savunma Sanayii'nin Gelişimi (1939-1990)* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2006, s. 55.

27 1964 yılında Taşkızak tersanesinde üretilen TCG H-500, TCG H-501, TCG H-502 isimli üç akaryakıt gemisi de 1965 yılında donanmada hizmete girmiştir. Cem Gürdeniz-Erdoğan Yüceliç, *Cumhuriyet Donanması 1923-2000*, Deniz Kuvvetleri Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Daire Başkanlığı, İstanbul 2000, s. 126.

28 Taşkızak tersanesinde 1965 yılında üretilen 20 çıkarma gemisi de aynı yıl donanmada hizmete girmiştir. Cem Gürdeniz-Erdoğan Yüceliç, *Cumhuriyet Donanması 1923-2000*, Deniz Kuvvetleri Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Daire Başkanlığı, İstanbul 2000, s. 107-108, 117-118.

29 TCG Sultanhisar, TCG Demirhisar, TCG Yarhisar, TCG Akhisar.

30 TCG Sivrihisar.

hizmete sokmuştur.³¹ Türkiye 1968 yılında donanmasının vurucu gücünü artırmak için Almanya'dan iki hücum bot gemisi almıştır.³² ABD'den alınan 5 adet mayın arama ve tarama gemisi ise 25 Mayıs 1968 tarihinde donanmada hizmete girmiştir.³³

Tablo 1. 1968 yılında ABD'den alınan 5 Adet Mayın Arama ve Tarama Gemisi

Geminin Adı	Eski Adı	Katıldığı Tarih	İnşa Yılı
TCG Sarıyer	USS MSC-315	25 Mayıs 1968	1967
TCG Foça	USS MS-15	25 Mayıs 1968	1967
TCG Fethiye	USS MSI-16	25 Mayıs 1968	1967
TCG Fatsa	USS MSI-17	25 Mayıs 1968	1967
TCG Finike	USS MSI-18	25 Mayıs 1968	1967

Kıbrıs'ta Rumların Türk halkına karşı gösterdiği saldırgan tutum zaman zaman adaya çıkarma planlarını gündeme getirmiştir. Harekât planlarının en önemli ayaklarından biri de tank ve personel çıkarma gemi sayısını artırmaktır. Bu amaçla Taşkızak tersanesinde üretilen LS-9 ve LS-10 sahil güvenlik botları 2 Ağustos 1968 tarihinde askeri bir törenle denize indirilmiştir.³⁴

Deniz kuvvetlerinin ana gemi ihtiyacını gidermek ve yüzücü onarım ünitelerini takviye etmek amacıyla Amerika Birleşik Devletleri'nden satın alınan TCG Donatan (AS-24 USS Anhedon) gemisini teslim almak için ABD'ye gidecek askeri personel görevlendirilmesi 7 Mayıs 1969 tarihli bakanlar kurulunda kararlaştırılmıştır. Geminin satın alınmasına 5 Ağustos 1968 tarihinde karar verilmiştir. Yine Amerika Birleşik Devletleri'nden iki adet muhrip alınması için 31 Ekim 1969 tarihinde bakanlar kurulunda kararlaştırılmıştır.³⁵

10 Nisan 1970 tarihinde Ankara'da Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri ile Amerika Birleşik Devletleri Maslahatgüzarı tarafından yapılan nota teatisi ile Fletcher sınıfı iki muhribin satın alınması konusunda anlaşılmıştır. Buna göre TCG İskenderun (USS Boyd), TCG İzmit (USS Cogswell) için bütçeden 2.800.000 dolar ile Amerikan askeri yardımından (Jusmmat) sağlanan 4.500.000 dolarla birlikte toplamda 7.300.000 dolar ödenmesi planlanmıştır. Gemilerin modernizasyon ve tamire fazla ihtiyaç duymaması üzerine iki gemi için ayrılan paradan artacak kısım ile yine Fletcher sınıfı TCG İçel (USS Preston) isimli geminin de alınmasına karar verilmiştir. Muhriplerin yanı sıra hücum bot alımına

31 TCG Koçhisar. Cem Gürdeniz-Erdoğan Yüceliş, *Cumhuriyet Donanması 1923-2000*, Deniz Kuvvetleri Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Daire Başkanlığı, İstanbul 2000, s. 73.

32 Bu konuda bir açıklama yapan Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Necdet Uran hücumbotların yardım olarak ücretsiz alındığını, deniz kuvvetlerinin su üstü vurucu gücünün önemli bir unsuru olan hücumbotların Jaguar sınıfı, her türlü hava şartında harekate müsait üstün silahlar olduğunu söylemiştir. *Milliyet*, 17 Nisan 1968.

33 Cem Gürdeniz-Erdoğan Yüceliş, *Cumhuriyet Donanması 1923-2000*, Deniz Kuvvetleri Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Daire Başkanlığı, İstanbul 2000, s. 92.

34 Hüsnü Özlü, *II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türkiye'de Savunma Sanayii'nin Gelişimi (1939-1990)* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2006, s. 53.

35 1943 yapımı TCG Donatan gemisi Türkiye'de hem onarım hem de karargâh gemisi olarak kullanılmıştır. Cem Gürdeniz- Erdoğan Yüceliş, *Cumhuriyet Donanması 1923-2000*, Deniz Kuvvetleri Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Daire Başkanlığı, İstanbul 2000, s.172. *BCA*, 30.18.1.2.251.36.7; *BCA*, 30.18.1.2.223.59.17; *BCA*, 30.18.1.2.239.61.12.

da büyük önem verilmiştir. Donanmada kullanılmak için Almanya'dan sipariş edilen 9 bot Ocak 1970 itibarıyla Türk donanmasına teslim edilmiştir.³⁶

Donanmadaki eksikleri gidermek için ABD askeri yardımlarından yararlanma yoluna da gidilmiştir. Bu amaçla 1970 yılında ABD Tarafından Türk donanmasına Ağ-6 (USAN 93) gemisi hibe edilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri tarafından Türkiye'ye hibe edilen bu gemiyi teslim almak için Hollanda'ya gidecek askeri personel görevlendirilmesi 21 Ağustos 1970 tarihinde toplanan bakanlar kurulunda kararlaştırılmıştır.³⁷ ABD gözden çıkardığı 1940'lı yıllarda üretilmiş bazı eski gemileri Türkiye gibi görece az gelişmiş NATO ülkelerine satmış veya hibe etmiştir.

Türk deniz kuvvetleri, donanmadaki yardımcı gemilerde de eksiklikleri fark etmiş ve eksikleri tamamlamak amacıyla çekici, kurtarıcı ve mayın tarama gemileri de satın alınmıştır. ABD'den alınan TCG Akın (USS Greenlet) denizaltı kurtarma gemisi 23 Aralık 1970 tarihinde, TCG Bayraktar ve TCG Kd. Bşçvş. Ersev Bayrak römorkör gemileri 21 Haziran 1971 tarihinde yine ABD'den alınan mayın arama ve tarama gemileri TCG Selçuk (USS MSC-124) ve TCG Seyhan (USS MSC-142) 4 Eylül 1970 tarihinde, TCG Seymen (USS MSC-131) ise 15 Şubat 1971 tarihinde hizmete girmiştir.³⁸

Donanmadaki iyileşmeden memnun olan dönemin Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celal Eyice bu memnuniyetini 1971 yılı Temmuz ayında Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay ile de paylaşmıştır. Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celal Eyice TCG Burak Reis (USS Sea Fox) denizaltısını 5 Temmuz 1971 tarihinde Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a Florya açıklarında gösterilmiştir.³⁹ Donanmadaki iyileşme 1971 yılında son sürat devam etmiş, ABD askeri yardım programı çerçevesinde TCG Adatepe ve TCG Kocatepe muhripleri ile milli bütçe kullanılarak ABD'den satın alınan TCG Murat Reis (USS Razorback) denizaltısı Kuzey Deniz Saha Komutanlığında 17 Aralık 1971'de düzenlenen bir törenle teslim alınmıştır.⁴⁰ Daha sonra Amerika Birleşik Devletleri askeri yardım programı çerçevesinde

36 BCA, 30.18.1.2.241.71.5; BCA, 30.18.1.2.256.62.11; BCA, 30.18.1.2.251.36.7. Jusmmat yine Fletcher sınıfı olan USS Black gemisini önermiş ancak bu gemi yerine Fletcher sınıfı USS Preston alınmıştır. 1967 yılında ABD'den alınmış olan TCG İstanbul (USS Clarence K. Bronson) ve TCG İzmir (USS Van Valkenburgh) isimli iki muhriple birlikte donanmadaki Fletcher sınıfı muhrip sayısı 5 olmuştur. İskenderun ve İçel 1942, İstanbul, İzmir ve İzmit ise 1943 yapımıdır. Gemilerin teslimi için ABD'nin San Diego ve San Francisco şehirlerinde yapılacak olan törene hükümeti temsil için Washington Büyükelçisi Melih Esenbel görevlendirilmiştir. BCA, 30.18.1.2.241.71.5; BCA, 30.18.1.2.241.74.9; BCA, 30.18.1.2.251.36.7. *Milliyet*, 31 Ocak 1970. Alman Lürssen firması tarafından üretilen hücumbotlardan TCG Kartal 1966; TCG Denizkuşu, TCG Atmaca, TCG Kasırga 1967; TCG Meltem 1968; TCG Pelikan ve TCG Şimşek 1969 ve TCG Albatros 1970 yılında deniz kuvvetlerinde hizmete girmiştir. Cem Gürdeniz-Erdoğan Yüceliş, *Cumhuriyet Donanması 1923-2000*, Deniz Kuvvetleri Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Daire Başkanlığı, İstanbul 2000, s. 64.

37 BCA, 30.18.1.2.239.61.12.

38 Cem Gürdeniz-Erdoğan Yüceliş, *Cumhuriyet Donanması 1923-2000*, Deniz Kuvvetleri Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Daire Başkanlığı, İstanbul 2000, s. 91, 152.

39 Türk deniz kuvvetleri için ABD'den yapılacak sevkiyat programına alınan en önemli kalemlerden birini denizaltılar oluşturmuştur. Barış Celep, *Türkiye'ye Amerikan Askeri Yardım Kurulu (Jammatt) ve Türkiye'deki Faaliyetleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İstanbul 2018, s. 71. Bu denizaltı 1943 yapımıdır. Pasifik Denizi'nde pek çok Mihver gemisi batırılmış ve Kore Savaşı'na katılan ilk denizaltı olmuştur. *Milliyet*, 6 Temmuz 1971.

40 1946 yapımı ABD donanmasında USS Forrest Royas adı ile hizmet görmüş SS-872 borda numaralı gemi gearing sınıfı bir destroyerdir. Türkiye'de TCG Adatepe adı ve D-353 borda numarası verilmiştir. Gemi 153 bin dolar karşılığında 1973 yılında Türkiye'ye satılmıştır. 1945 yapımı ABD donanmasında USS Harwood adı ile hizmet gören SS-861 borda numaralı gemi gearing sınıfı bir destroyerdir. Türkiye'de TCG Kocatepe adı ve D-354 borda numarası verilmiştir. 1974 itibarıyla donanmada aynı sınıftaki 5 destroyerden biri olan ve Amerikan askeri yardım programı çerçevesinde donanmaya katılan TCG Kocatepe destroyeri Kıbrıs Barış Harekâtı'nın ilk günü olan 20

Gölcük Tersanesinde 1033 sınıfı (DE-1) tipi bir gemi inşası için Türk Deniz Kuvvetleri ile Amerika Birleşik Devletleri deniz kuvvetleri arasında yapılan anlaşma 24 Kasım 1971 tarihli bakanlar kurulu kararı ile onaylamıştır. Buna göre refakat muhribi 2 (TCG- Peyk) gemisinin yapımının 9.311.411 dolara mal olacağı hesaplanmıştır. Ancak projede toplam maliyet yükselse bile Amerika Birleşik Devletleri askeri yardım miktarı artırılmayacaktır.⁴¹

İncelediğimiz dönemde donanmadaki hücum bot sayısı da önemli oranda arttırılmıştır. 1968 ve 1970 yılları arasında ABD'den satın alınan PMG 71 sınıfı 4 adet avcı botu ile Haliç, Camialtı ve İstinye tersanelerinde üretilen Türk tipi 10 adet avcı botu donanmadaki modernleşme faaliyetleri sonucu Türk deniz kuvvetlerine katılmıştır.⁴²

Tablo 2. 1968 ve 1971 Yılları Arasında Donanmaya Katılan 14 Avcı Bot

Geminin Adı	Katıldığı Tarih	İnşa Yılı	Üretim Yeri
TCG AB-21	6 Şubat 1968	1967	ABD
TCG AB-22	6 Şubat 1968	1967	ABD
TCG AB-23	6 Şubat 1968	1967	ABD
TCG AB-24	6 Şubat 1968	1967	ABD
TCG AB-25	2 Şubat 1969	1967	Türkiye
TCG AB-26	6 Şubat 1970	1967	Türkiye
TCG AB-27	27 Haziran 1969	1965	Türkiye
TCG AB-28	1 Nisan 1969	1967	Türkiye
TCG AB-29	21 Şubat 1969	1967	Türkiye
TCG AB-30	21 Şubat 1969	1967	Türkiye
TCG AB-31	17 Kasım 1971	1968	Türkiye
TCG AB-32	1969	1968	Türkiye
TCG AB-33	15 Mayıs 1969	1968	Türkiye
TCG AB-34	27 Haziran 1969	1968	Türkiye

Deniz kuvvetleri komutanlığı gemi, hücum bot ve denizaltı alımı ve üretimi çalışmalarının yanı sıra gemilerin silah sistemlerinin modernizasyonu için de büyük çaba harcamıştır. Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celal Eyice 31 Ocak 1972 tarihinde verdiği demeçte Türkiye'nin Federal Almanya'da iki denizaltı yaptırdığını, Norveç'ten ise "Penguin"

Temmuz 1974'te Türk Hava Kuvvetleri tarafından yanlışlıkla batırılmıştır. *Milliyet*, 25 Temmuz 1974. Adatepe Fram-I, Kocatepe Fram-II modernizasyonuna tabi tutulmuştur. USS Razorback denizaltısı 1943 yapımıdır. Pasifik ve Çin denizlerinde pek çok Mihver gemisi batırmıştır. Törende konuşan Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celal Eyiceoğlu her üç geminin de modernize edildiğini ve savaş yeterliliklerinin yükseltildiğini dile getirmiştir. Daha sonra gemilerdeki ABD personeli gemileri terk etmiş, gemilerdeki ABD bayrağı indirilerek Türk bayrağı çekilmiştir. Törende konuşan Jusmmat komutanı General Sherer de Türkçe bir konuşma yapmıştır. Sherer, gemilerin yalnızca barak değiştirdiğini söyleyerek deniz kuvvetlerine hayırlı olmasını temenni etmiştir. Gemilerin teknik özelliklerine de yer verilmiştir. Buna göre Kocatepe 1945 yılında yapılmış, 119 metre uzunluğunda 34 mil yapabilen 275 personelli bir gemidir. Adatepe de aynı özelliklere sahip 1946 yapımı bir gemidir. Murat Reis denizaltısı ise 1944 yapımı, yüzeyde 18 derinde 15 mil yapabilen ve 84 personelin görev yapacağı bir gemidir. *Milliyet*, 18 Aralık 1971.

41 BKA, 30.18.1.2.218.28.6. ABD askeri yardımı programına göre geminin tahmini maliyetinin yarısının veya 4.5 milyon doları geçmeyecek şekilde hangisi düşüğe onun masrafının üstlenileceği, ABD yardımının cari askeri yardım programından (AYP) ödeneceği, ABD askeri yardım fonlarının ABD kaynaklı olmayan plan, teknik yardım, teçhizat ve tedarikinde kullanılmayacağı ifade edilmiştir.

42 Cem Gürdeniz-Erdoğan Yüceliş, *Cumhuriyet Donanması 1923-2000*, Deniz Kuvvetleri Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Daire Başkanlığı, İstanbul 2000, s. 101-102.

güdümlü füze taşıyan hücum botları alınacağını, ABD'den alınan ve mayın dökme özelliği olan TCG Muavenet muhribinin Temmuz ayında Türkiye'ye getirileceğini dile getirmiştir.⁴³

İncelediğimiz dönemde Türk donanması için alınan gemiler genelde ABD'den alınmakla beraber Almanya'dan da çeşitli gemiler alınmıştır. Türk deniz kuvvetleri için Amerika Birleşik Devletleri'nden alınan TCG Oruç Reis ve TCG Uluç Ali Reis denizaltıları ile Federal Almanya'dan alınan TCG Ülkü (Angeln) ve Taşkızak tersanesinde inşa edilen TCG Kanarya⁴⁴ lojistik destek gemileri 3 Mayıs 1972 tarihinde düzenlenen bir törenle donanmaya katılmıştır.⁴⁵ Yine Taşkızak tersanesinde üretilen TCG Şarköy kuru yük gemisi de 24 Ekim 1972 tarihinde Türk deniz kuvvetlerine teslim edilmiştir.⁴⁶

Donanmanın vurucu gücünü artırmak için incelenen dönemde denizaltı alımına ve modernizasyonuna da büyük önem verilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nden USS Caiman (TCG Dumlupınar) ve USS Trutta (TCG Cerbe) adlı iki denizaltıya 306 bin dolar (Her bir denizaltı için 153 bin dolar olmak üzere) ve USS Keppler (TCG Tınaztepe) adlı muhribe 229 bin dolar olmak üzere toplamda 535 bin dolara alınması 16 Haziran 1972 tarihinde bakanlar kurulunda karar verilmiştir.⁴⁷ Türkiye 1970'li yıllarda ABD'den aldıkları gemilerin yanı sıra tersanelerinde ürettikleri askeri gemilerle de donanmasını güçlendirmeye devam etmiştir. Bu amaçla Türk deniz kuvvetleri tarafından Gölcük tersanesinde yapılan TCG Berk muhribi 1972'de törenle donanmaya katılmıştır.⁴⁸

43 Oramiral Eyice, ABD'den alınan 5 bin ton yük kapasiteli ve içinde tamirhanesi de olan yüzer havuza 11 Şubat'ta törenle bayrak çekileceğini ifade etmiştir. *Milliyet*, 1 Şubat 1972. ABD'den alınan ve 1943 yapımı Smith sınıfı olarak inşa edilen USS Gwin adlı gemiye 1971 yılında Fram-II modernizasyonu ile Sumner sınıfına dahil olmuştur. Mayın dökücü muhribe TCG Muavenet adı ve DM-357 borda numarası verilmiştir. Bu gemi 1992 yılında Ege Denizi'nde yapılan NATO kararlılık tatbikatında USS Saratoga gemisinden atılan 2 Sea Sparrow füzesi ile vurulmuştur. Bu olayda gemi komutanı dahil 5 askerimiz şehit olurken 13 askerimiz de yaralanmıştır. Gemi aldığı yara üzerine kullanılmayacak duruma gelmiş ve hizmet dışına çıkarılmıştır. Cem Gürdeniz-Erdoğan Yüceliş, *Cumhuriyet Donanması 1923-2000*, Deniz Kuvvetleri Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Daire Başkanlığı, İstanbul 2000, s. 27.

44 Fransız yapımı olan TCG Ülkü yük gemisi Federal Almanya tarafından askeri yardım olarak Türkiye'ye verilmiş ve 22 Mart 1972'de Türk askeri personel tarafından teslim alınmıştır. *Milliyet*, 22 Mart 1972. TCG Kanarya gemisi 12 Şubat 1972 tarihinde düzenlenen bir törenle denize indirilmiştir. *Milliyet*, 13 Şubat 1972.

45 *Milliyet*, 4 Mayıs 1972.

46 Cem Gürdeniz-Erdoğan Yüceliş, *Cumhuriyet Donanması 1923-2000*, Deniz Kuvvetleri Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Daire Başkanlığı, İstanbul 2000, s. 135.

47 USS Caiman denizaltısı 1952 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde Guppy-I A tadilatı görmüştür. USS Trutta denizaltısı ikinci Dünya Savaşı'nda 16 Japon gemisi batırmıştır. Trutta daha sonra Guppy-II A tadilatı göerek Amerika Birleşik Devletleri'nin Atlantik Filosuna katılarak görev yapmaya devam etmiştir. ABD 1973 yılında denizaltıyı onarıma almış ve Türkiye'ye satmaya karar vermiştir. Türk donanması denizaltıyı teslim almak üzere askeri personel yollamış, ancak denizaltının onarım işlerinin uzaması nedeniyle Gemiye teslim almak için ABD'ye giden bazı erlerin askerlik süresi 28 Şubat 1973 tarihli bakanlar kurulu toplantısı ile uzatılmıştır. 1945 ABD yapımı USS Keppler adlı ve DD-765 borda numaralı gemi 1972 tarihinde Türkiye tarafından satın alınmıştır. Gemiye TCG Tınaztepe adı ve D-355 borda numarası verilmiştir. Gemi Fram-II tipi modernizasyona tabi tutulmuştur. Cem Gürdeniz-Erdoğan Yüceliş, *Cumhuriyet Donanması 1923-2000*, Deniz Kuvvetleri Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Daire Başkanlığı, İstanbul 2000, s. 28, 49; BCA, 30.18.1.2.296.21.9; BCA, 30.18.1.2.283.46.16.

48 İnşasına 1967'de başlanan TCG Berk isimli ve D-358 borda numaralı refakat muhribi gemi 1950 ton ağırlıkta, 95 metre uzunlukta ve 25 knot hız yapabiliyordu. Gemi 12 Temmuz 1972'de teslim edilmiştir. Türkiye'nin ilk milli savunma gemisi olan TCG Berk aynı zamanda donanmanın ilk helikopter pisti olan gemisi olmuştur. <http://ssdergiler.com/tr/HaberDergilik/Turkiye-nin-ilk-mill-i-savas-gemisi-TCG-Berk> 20.06.2021. Peyk muhribi ise 1975 yılına hizmete geçmiştir. Elektrik aksamlarının ve motorlarının ithal edildiği iki geminin 200 milyon liraya mal olduğu, gemilerin başka bir ülkeden satın alınması halinde bu rakamın beş katı olan 1 milyar liraya mal olacağı belirtilmiştir. *Milliyet*, 12 Temmuz 1972. Yine 1972 yılında ABD donanmasından USS Hugh Purvis adlı ve DD-709 borda numaralı Sumner sınıfı destroyer satın alınarak TCG Zafer adı ve D-356 borda numarası verilere donanmaya katılmıştır. Gemi ABD'de Fram-II modernizasyonuna tabi tutulmuştur. TCG Zafer ve TCG Yıldırım (USS Defiance) gemilerinin Türk donanmasına katılması üzerine 11 Haziran 1973'te bir tören düzenlenmiştir. "Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Deniz Kuvvetleri Güçleniyor", *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, C. 79, S. 483, Ekim 1973, s. 57.

İncelenen dönemde Türk donanmasında yapılan modernleşme atımları yalnızca deniz araçları ile sınırlı kalmamış, deniz karakol uçakları ve deniz helikopterleri ile de donanma filosu güçlendirilmiştir. Geçmiş 1914 yılına uzanan deniz havacılığına yönelik çalışmalar kapsamında deniz hava filosunun temelleri 1971 yılında atılmıştır. Bu amaçla 1972 yılında 12 adet deniz karakol uçağı (S-2E Tracker) ve 1972-1973 yıllarında 3 adet Agusta Bell 204 (AB-204) helikopter deniz kuvvetleri komutanlığında hizmete başlamıştır.⁴⁹ İlerleyen yıllarda deniz havacılığı filosu çok daha güçlü bir hale getirilmiştir. Donanmanın vurucu gücünü artırmak için zaman zaman Almanya'dan da denizaltı alınmıştır. Ağustos 1972'de Almanya'nın Kiel-Wik deniz üssündeki tersanelerde Alman askeri yardımı ve Türk katkısıyla Türk donanması için inşa edilecek bin tonluk iki denizaltının inşa töreninde Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celal Eyiceoğlu bir konuşma yapmıştır.⁵⁰ Türk deniz kuvvetlerinin vurucu gücünü artırmak amacıyla Amerika Birleşik Devletleri'nden ödünç verme statüsünde ve Millî Savunma Bakanlığı bütçesinden 8 gemi alınmasına 8 Ocak 1973 tarihli bakanlar kurulu toplantısında karar verilmiştir. Her ne kadar gemilerin ödünç verme statüsünde alınacağı yazılmışsa da alınan kararda kiralama ve süreli alındıkları yazılmadığı gibi belge eklerinde gemilerin tipleri ve satış fiyatları yer almıştır.⁵¹

Tablo 3. 1973 Yılında Millî Savunma Bakanlığı Bütçesinden ABD'den Alınan 8 Gemi

Geminin Yeni Adı	Geminin Eski Adı	Geminin Fiyatı (Dolar)	İnşa Yılı
TCG Piri Reis S-343	USS Mapiro SS-376	112.200	1944
TCG Hızır Reis S-344	USS Mero SS-378	112.200	1944
TCG Oruç Reis S-337	USS Pomfret SS-391	147.900	1942
TCG Uluç Ali Reis S-338	USS Thornback SS-418	147.900	1944
TCG Preveze S-341	USS Entemedor SS-340	147.900	1942
TCG I. İnönü S-346	USS Threadfin SS-410	147.900	1944
TCG Gazal A-587	USS Sioux ATF-75	45.900	1941
TCG M. F. Çakmak D-351	USS C. H. Roan DD-853*	229.500	1945
Toplam Maliyet		1.091.400	

Şubat 1973'te gazeteci Abdi İpekçi ile konuşan Amerika 6. Filo Komutanı Koramiral Gerald Miller son yıllarda Türk donanmasının imkanlarını genişlettiğini, Türk donanmasındaki bazı gemilerin eski olmasına rağmen silah sistemlerinin modern olduğunu, bir ülkeden

49 1977-1988 yılları arasında ise 15 adet Agusta Bell 212 (Ab-212) sınıfı helikopter daha donanmada hizmete girmiştir. Cem Gürdeniz-Erdoğan Yüceliş, *Cumhuriyet Donanması 1923-2000*, Deniz Kuvvetleri Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Daire Başkanlığı, İstanbul 2000, s. 193-195.

50 Eyiceoğlu, deniz kuvvetlerinin yüzer birliklerinin vurucu gücünü büyük oranda artıracak olan denizaltı inşalarının Türk tersanelerinde yapılacak yeni denizaltıların takip edeceğini, son iki yılda hiçbir NATO ülkesi deniz kuvvetlerinde görülmeyen hızda aşama kaydedildiğini, NATO'nun Türk donanmasındaki bu hızlı gelişmeyi takdirle izlediğini, hücumbotların Norveç'ten alınan "Penguin" güdümlü mermileriyle donatılacağını söylemiştir. Bu konuşmadan kısa bir süre sonra (22 Ağustos 1973) "Penguin" güdümlü füze sistemleri hücumbotlara monte edilmeye başlamıştır. *Milliyet*, 23 Ağustos 1973.

51 1973 yılında ABD'den satın alınan bu 8 deniz vasitasından TCG Gazal römorkör, TCG M. F. Çakmak savaş gemisi diğer 6'sı ise denizaltıdır. *BCA*, 30.18.1.2.310.1.3.

* USS Thornback ve USS Entemedor denizaltıları Guppy-II A tadilat görmüştür. USS Threadfin gemisi İkinci Dünya Savaşı'nda Mihver donanmasına ait 7150 tonluk 7 gemiyi batırması ve 7 gemiyi de hasara uğratmıştır. Fevzi Çakmak gemisi Kıbrıs Barış Harekâtında bir düşman hücumbotu batırmıştır. Ancak Kocatepe gibi bu gemimiz de Türk uçaklarının saldırısına uğrayarak yara almıştır. Cem Gürdeniz-Erdoğan Yüceliş, *Cumhuriyet Donanması 1923-2000*, Deniz Kuvvetleri Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Daire Başkanlığı, İstanbul 2000, s. 30. USS Roan ABD donanmasına bağlıyken 1-4 Mayıs 1948 tarihlerinde İstanbul limanlarını ziyaret etmiştir. *BCA*, 30.18.1.2.116.28.18.

silah alındı diye o ülkeye bağımlı olunmayacağını, Türkiye'nin kendi gemilerini yapıp yapmamasının Türkiye'nin amacına ve politikasına bağlı olduğunu ifade etmiştir.⁵² Amiralin söylediklerinden yola çıkılarak bir mantık yürütülürse Türk donanmasındaki bazı gemiler çok eski ve Türkiye savunma sanayisini geliştiremediği için başta ABD olmak üzere NATO üyesi bazı ülkelere silah, mühimmat ve lojistik açısından bağımlı kalmıştır. Amiralin oluşturmak istediği ters algı ise inandırıcılıktan çok uzaktır.

Türk deniz kuvvetlerini takviye etmek için gemi ödünç verme kanunu çerçevesinde Amerika Birleşik Devletleri donanmasına ait USS Surprise (TCG Bora) isimli karakol gemisinin 5 yıl boyunca Türkiye'ye verilmesi konusunda yapılan ikili anlaşma 6 Şubat 1973 tarihli bakanlar kurulu toplantısında onaylanmıştır. 1970'li yıllarda ABD'den savaş gemisi kiralanması çok ilginçtir. Bu durum 1973 yılı itibarıyla Türk donanmasının yeterliliklerinin hala kısıtlı olduğunu, NATO üyesi bir ülkeden gemi kiralanmasına bile ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.⁵³ 3 Mart 1973 tarihinde Türk Donanma Vakfına bağışta bulunan 12 gerçek ve tüzel kişiliğe verilen ödül töreninde konuşan Deniz Kuvvetleri Komutanı ve Türk Donanma Vakfı Başkanı Oramiral Kemal Kayacan yapılan bağışların önemini vurgulayarak 1973 yılı için 15 ticari ve askeri gemi inşasına geçildiğini ifade etmiştir.⁵⁴ Amerika Birleşik Devletleri ve Federal Almanya'dan alınan 5 gemi ile Taşkızak tersanesinde inşa edilen 2 savaş gemisi 9 Mart 1973'te Gölcük'te düzenlenen törenle donanmaya katılmıştır. Yine Amerika Birleşik Devletleri'nden satın alınan TGC Cerbe (USS Trutta) denizaltısı 27 Nisan 1973 tarihinde Gölcük donanma üssünde yapılan bir törenle Türk donanmasına katılmıştır.⁵⁵ Hücumbot ve taarruz gemisi ekşiğini gidermek amacıyla 2 Ağustos 1973 tarihinde deniz kuvvetleri komutanlığı ile Alman Lürssen firması arasında deniz kuvvetlerine 4 hücum bot gemisi yapılması için sözleşme imzalanmıştır.⁵⁶ Türk deniz kuvvetlerinin vurucu gücünü artırmak için Amerika Birleşik Devletleri'nden USS Eversole (DD-789) (TCG Gayret) isimli muhribin satın alınması 5 Ağustos 1973 tarihinde bakanlar kurulunda kararlaştırılmıştır. Yine Amerika Birleşik Devletleri'nden satın alınan tank çıkarma gemisi TCG Ertuğrul (USS

⁵² *Milliyet*, 5 Şubat 1973.

⁵³ *BCA*, 30.18.1.2.294.9.15. 1968 yapımı USS Surprise (TCG Bora) gemisi 1973 yılında 5 yıllığına kiralanmış ancak gemi 2000'li yıllarda bile Türk donanmasında karakol gemisi olarak kullanılmıştır. Cem Gürdeniz-Erdoğan Yüceliş, *Cumhuriyet Donanması 1923-2000*, Deniz Kuvvetleri Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Daire Başkanlığı, İstanbul 2000, s. 74.

⁵⁴ *Milliyet*, 4 Mart 1973.

⁵⁵ *Milliyet*, 10 Mart 1973. Törende konuşan Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Kemal Kayacan tersanedeki personeli kutlamış, yakın gelecekte deniz kuvvetleri vurucu gücünün çok daha dinç ve teknik imkanları yüksek gemilerle donatılacağını söylemiştir. Tersanede yapılan gemiler çıkarma gemileri LCT-113 ve LCT-114'tür. Ahmet Ziyattin Türkkan, *Kıbrıs Bunalımı Sürecinin Türk Denizciliğine Etkileri (1963-1979)*, Harp Akademileri Stratejik Araştırma Enstitüsü Strateji ve Strateji Araştırmalar Anabilim Dalı, İstanbul 2014, s. 55. Gemilerden 2 tanesi ABD yapımıdır. Gemiler 1969 yılında Almanya'ya verilmiştir. Almanya ise 1972 yılında Türkiye'ye vermiştir. İsimleri ise TCG Bayraktar (USS Saline County/FGS Bottrop) ve TCG Sancaktar (USS Rice County/FGS Bochum)'dir. Bu iki gemi tank çıkarma gemisidir. Cem Gürdeniz-Erdoğan Yüceliş, *Cumhuriyet Donanması 1923-2000*, Deniz Kuvvetleri Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Daire Başkanlığı, İstanbul 2000, s.109. Törende bir konuşma yapan Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Kemal Kayacan, Türk deniz kuvvetlerinin vurucu gücünün yeni savaş gemileri ile takviye edildiğini, modern silahlarla donatılan savaş gemilerinin kutsal topraklarımızı savunma görevini üstlenmesi gerektiğinde görevi kahramanca ifa edeceklerini, deniz altının 93.29 metre boyunda, 8.29 metre genişliğinde 1836 ton ağırlığında olduğunu, 85 kişilik mürettebatı bulunacağını, modern silahlara sahip denizaltının su üstünde 17.4, su altında 13 mil yapabileceğini ifade etmiştir *Milliyet*, 28 Nisan 1973.

⁵⁶ Yapılan anlaşmaya göre firma bir botu Almanya'da üç botu ise Türkiye'de üretilecektir. "Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Deniz Kuvvetleri Güçleniyor", *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, C. 79, S. 483, Ekim 1973, s. 55. Hücumbotlara Mc Donald Douglas firmasından Harpoon güdümlü mermi sistemi alınmasına karar verilmiştir. *BCA*, 30.18.1.2.303.61.1.

Windham County) gemisi TCG Gayret (USS Eversole) gemisi ile beraber 1973 sonbaharında Türkiye'ye teslim edilmiştir.⁵⁷

31 Ekim 1973 tarihinde Taşkızak tersanesinde yapımına başlayan karakol gemisi 7 Haziran 1977'de Türk donanmasının hizmetine girmiştir. Gemiye Kıbrıs Barış Harekatının bir anısı olarak TCG Girne adı verilmiştir.⁵⁸ Donanmanın vurucu gücünü artırmak olası bir Kıbrıs bunalımında kullanılmak amacıyla ABD'den alınan TCG Çanakkale (USS Cobler) ve TCG II. İnönü (USS Corporal) denizaltıları 12 Şubat 1974'te donanmaya katılmıştır.⁵⁹

Taşkızak tersanesinde 1971 ve 1974 yılları arasında üretilen Ç 107'den Ç 117'ye kadar isimlendirilen 11 çıkarma gemisi⁶⁰ Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında kullanılmıştır. Türk donanmasını güçlendirmek için gemi alınması veya kiralanması Kıbrıs Harekâtı sırasında ve sonrasında da devam etmiştir. Bu amaçla Amerika Birleşik Devletleri (Philadelphia)'nde bulunan ve hizmet dışına çıkarılmış bulunan USS Norris (DD-859) muhribinin Türk donanmasında yer alan aynı tip muhriplerin onarımı ve bakımlarında yedek parça desteği sağlaması için Millî Savunma Bakanlığı bütçesinden satın alınması 25 Temmuz 1974 tarihli bakanlar kurulunda kararlaştırılmıştır. Ancak daha sonra onarılarak donanmada görevlendirilen gemiye 20 Temmuz 1974'te yanlışlıkla batırılan gemimizin adı olan TCG Kocatepe'nin adı verilmiştir. Gemi ABD'den Türkiye'ye TCG Gazal (A-587) römorkörü yedeğinde e getirilmiştir.⁶¹

Deniz kuvvetlerinin vurucu gücünü artırmak için TCG Serdar (USS Westchester County (LST-1167) tank çıkarma gemisinin Amerika Birleşik Devletleri'nden ödünç verme statüsünde kiralanması ve ortaya çıkabilecek onarım, iaşe, yakıt, eğitim gibi masrafların bütçeden karşılanması 4 Eylül 1974 tarihli bakanlar kurulu toplantısında onaylanmıştır.⁶² Geminin 5 yıl boyunca Türk donanmasında görevlendirilmesi Millî Savunma Bakanlığı tarafından 22 Ağustos 1974 tarihinde karara bağlanmış ancak bakanlar kurulunda onaylanması 4 Eylül'de olmuştur. Bu konuda ABD donanma sözcüsü Seattle'da bir konuşma yapmıştır. Sözcü, Kıbrıs Barış Harekatı'ndan sonra Amerikan Kongresinin Türkiye'ye askeri yardımın kesilmesi konusunda harekete geçmesine rağmen Türkiye'ye daha önce verilmiş

57 1946 yapımı Gearing sınıfı güdümlü füze atabilen bir muhrip olan gemiye TCG Gayret adı ve D-352 borda numarası verilmiştir. TCG Fevzi Çakmak muhribi de Gayret ile aynı özelliklere sahip bir muhriptir. *BCA*, 30.18.1.2.304.66.4. TCG Ertuğrul tank çıkarma gemisinin alınmasına 12 Haziran 1973 tarihli bakanlar kurulu toplantısında karar verilmiştir. *BCA*, 30.18.1.2.300.5.19. *Milliyet*, 5 Ekim 1973.

58 Cem Gürdeniz- Yüceliş, *Cumhuriyet Donanması 1923-2000*, Deniz Kuvvetleri Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Daire Başkanlığı, İstanbul 2000, s. 75.

59 Denizaltı başına 178.500 dolar olmak üzere toplam 357.000 dolar ödenmiştir. *BCA*, 30.18.1.2.311.5.7. Mutlu Toy, *Savaşta ve Barışta Türkiye'nin Savunması Açısından Denizaltı Gücünün Stratejik Etkileri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü Strateji Bilimi Anabilim Dalı, Gebze 2007, s. 101. Her iki denizaltı da 1962 yılında ABD'de Guppy-III sınıfı tadilat görmüştür. Çanakkale 1944, II. İnönü 1945 yapımıdır. Cem Gürdeniz- Erdoğan Yüceliş, *Cumhuriyet Donanması 1923-2000*, Deniz Kuvvetleri Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Daire Başkanlığı, İstanbul 2000, s. 50.

60 1965 yılında Taşkızak tersanesinde üretilen 20, 1967 yılında İngiltere'den alınan 6 ve Amerika Birleşik Devletleri'nden alınan 4 çıkarma gemisi de Kıbrıs'ta kullanılmıştır. Cem Gürdeniz- Erdoğan Yüceliş, *Cumhuriyet Donanması 1923-2000*, Deniz Kuvvetleri Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Daire Başkanlığı, İstanbul 2000, s. 105, 107-108.

61 Gemi Gölcük tersanesine getirildikten sonra onarıma alınarak Kıbrıs Harekâtı sırasında batan Kocatepe'nin adı verilmiş ve borda numarası bu gemiye verilmiştir (TCG Kocatepe D-354). Cem Gürdeniz- Erdoğan Yüceliş, *Cumhuriyet Donanması 1923-2000*, Deniz Kuvvetleri Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Daire Başkanlığı, İstanbul 2000, s. 28. *BCA*, 30.18.1.2.318.48.10.

62 *BCA*, 30.18.1.2.319.59.17.

olan tank çıkarma gemisinde (USS Westchester County (LST-1167) Türk mürettebatla uyumlu çalışmalar yapıldığını ifade etmiştir.⁶³

Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında da filosunu güçlendirmeye devam eden Türk deniz kuvvetleri komutanlığının yüzer destek imkanlarını artırmak için Amerika Birleşik Devletleri deniz kuvvetlerinden 5 yıl süre ile bir gemi (APL-53) kiralanması ve gemiyi Türkiye'ye getirmek için askeri personel gönderilmesi 6 Aralık 1974 tarihli bakanlar kurulu toplantısında kararlaştırılmıştır.⁶⁴

SONUÇ

İncelenen dönemde donanmadaki modernleşmeye büyük önem veren Türkiye askeri gemilerinin bazılarını kendi tersanelerinde imal ederken bazılarını ise NATO üyesi ülkeler olan Amerika Birleşik Devletleri ve Federal Almanya'dan satın almıştır. Gemilerin büyük bir kısmını Millî Savunma Bakanlığı bütçesinden satın alırken bir kısmını ise Amerikan ve Alman askeri yardımları ile almıştır. Bazı gemileri ise ABD donanmasından geçici olarak (5 yıllığına) kiralamıştır. 1970'li yıllarda NATO ülkeleri arasında askeri gemi kiralanması ve kiraya verilmesi de çok ilginç bir detaydır. İncelediğimiz dönemde Türkiye tarafından satın alınan gemiler genellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin ürettiği gemilerdir. Gemilerin pek azı Amerikan askeri yardımları çerçevesinde alınmıştır. Bu çerçevede alınan gemilerin ABD haricinde başka bir ülkeden alınmasına ve tadilatının başka bir ülkede yapılmasına müsaade edilmemiştir. Bu dönemde Türkiye tarafından ABD'den alınan gemilerin büyük miktarı 1940'lı yıllarda imal edilmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin 1960 ve 1970'li yıllarda donanmasını yenilerken İkinci Dünya Savaşı yıllarından itibaren elinde kalan ve çok eski teknolojilere sahip olan savaş artığı gemileri Türkiye, Yunanistan, Filipinler gibi gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelere satarak elinden çıkarmak istemesi kendi çıkarları ve dış politikası açısından tutarlıdır. Bununla birlikte gemilerini NATO üyesi olan Türkiye ve Yunanistan gibi ülkelere satarak hem NATO'nun güneydoğu askeri kanadını güçlendirmiş hem de NATO üyesi olmayan ülkelere geçmesini engelleyerek SSCB ve Varşova Paktı ülkelerinin bu gemilerdeki ABD teknolojilerini keşfetmesini engellemiştir. Bir yandan da bu gemilerin satışından ve tadilat-modernizasyonundan önemli miktarda para kazanmıştır. 6. Filo Komutanı Koramiral Gerald Miller 1973 yılında gazeteci Abdi İpekçi ile yaptığı mülakatta "*Türk donanmasındaki bazı gemilerin eski olmasına rağmen silah sistemlerinin modern olduğunu, bir ülkeden silah alındı diye o ülkeye bağımlı olunmayacağı*" ifadelerini kullanmışsa da durum amiralin söylediklerinin tam tersidir. Yani ABD bir yandan ülkemizde bulundurduğu NATO üsleriyle (1950'li yıllarda ABD en fazla askeri Türkiye'deki üslerinde bulundurmıştır) bir yandan da eskidiği için envanterden çıkardığı silahlarını Türkiye'ye satarak hem ideolojik hem askeri hem de teknolojik olarak Türkiye'yi kendi hegemonyası altına almaya çalışmıştır. Amiralin açıklamaları aynı zamanda Türkiye'ye ellerindeki çok eski gemileri verdiklerinin de bir itirafıdır. Zaten gelişmiş devletlerin müttefik veya tarafsız gördükleri ülkelerin bile ekonomik, teknolojik ve askeri bakımdan belirli bir seviyenin üzerine çıkmasını istemedikleri bir sır değildir. NATO'nun satın alınacak veya üretilecek silahlar konusunda belirli bir standart

63 1960 tarihli Amerikan dış yardım programı çerçevesinde Ağustos ayında Türkiye'ye verilen 20 Yaşındaki gemide 140 Türk personel masrafı Türk hükümetine ait olarak gemide eğitim görmüştür. *Milliyet*, 29 Eylül 1974.

64 *BCA*, 30.18.1.2.322.73.4.

getirmesi gelişmekte olan veya az gelişmiş NATO üyesi ülkelerin NATO'ya bağımlı olmasını ve başka bloklardan veya bağılantısız ülkelere silah almalarını engellemeyi amaçlamıştır.

Olaya Türkiye açısından bakacak olursak askeri teknolojide dışa bağımlılık Türkiye'ye hem ekonomik hem de stratejik zararları barındırmaktadır. Buna karşılık Kıbrıs Harekâtı öncesi ve sonrasında savunma sanayindeki dışa bağımlılığı azaltmak için adımlar atılmıştır. Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında ABD tarafından Türkiye'ye uygulanan askeri ambargo kısa vadede Türkiye'yi bölgedeki diğer ülkelere karşı askeri teknolojideki yetersizliklerle karşı karşıya bırakırken uzun vadede askeri teknolojiye yatırım yapmasını ve yerli silahlar üretmesini sağlama konusunda motivasyon artırıcı bir unsur olmuştur. Bu tarihten sonra Türkiye askeri teknolojiye ciddi yatırımlar yapmaya başlamıştır. Türk savunma sanayi, silahlı kuvvetlerdeki envanterinde yerli silah ve mühimmat oranını artırdıkça Türkiye'nin askeri teknolojideki dışa bağımlılığı azalmaktadır.

Türkiye, incelenen dönem itibarıyla savaş gemisi filosuna çeşitli yöntemlerle (İmalat, satın alma, kiralama) modernleştirerek ve vurucu gücünü artırarak 1960 ve 1970'li yıllarda Kıbrıs'ta ve Ege'de Yunanistan ile muhtemel bir çatışmaya karşı hazırlıklı olma çabası içinde olmuştur. Dönemin siyasi ve askeri yöneticileri de bu durumun farkında olarak öngörü ile gereken hazırlıkları yapmışlardır. Bu çatışmalı ve sancılı yıllarda askeri çıkarma için yetersiz bir donanmaya sahip olan ülkemizde teknolojisi eski bile olsa gelişmiş ülkelere alınacak her gemi, her silah hayati öneme sahiptir. Bu nedenle donanma için ABD'den satın alınacak veya kiralanacak askeri gemi sayısının ve niteliğinin artırılması için büyük bir çaba harcanmıştır.

Nitekim Kıbrıs'ta Rumlar rahat durmayacak sürekli olarak adada yaşayan Türk toplumu ile uğraşarak Türkiye'nin hassasiyetlerini kaşıyacaktır. Kıbrıs'ta Rumların aşırıya kaçan hareketleri ve Yunanistan'ın Ege Denizi'nde Çandarlı sismik tarama gemisiyle petrol arama yapan Türkiye'ye karşı uzlaşmaz ve saldırgan tavırları da Türkiye'nin olası çatışma ve savaş ihtimaline karşı daha modern bir deniz filosu oluşturma gayretlerini artırmıştır. Nitekim 20 Temmuz 1974 tarihinde başlayan Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında Türk ordusunda zaman zaman yaşanan askeri teçhizat ve gemi yetersizliği meselesi bile olası çatışma ve savaş ihtimaline karşı donanmada yapılan modernizasyon çabalarının haklılığını göstermiştir. Dünyanın en büyük çatışma bölgeleri olan Ortadoğu, Kafkasya ve Balkanların kesişme noktasında yer alan Türkiye'nin her zaman güçlü bir orduya ve güçlü ve yerli bir savunma sanayine ihtiyacı vardır. Bu nedenle Türkiye, Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra ABD ambargosu sonucu yaşadığı darboğazdan alınan derslerin neticesinde savunma sanayine önem vererek bu alandaki dışa bağımlılığını azaltmaya başlamıştır. Günümüze kadar yansıyan aktif bir yerli savunma sanayi oluşmuş, bunun sonucunda Türkiye'de milli savaş gemileri, denizaltılar, hücum botlar, sahil güvenlik botları, zırhlı personel taşıyıcılar, roketler, yerli piyade tüfeği, insansız hava araçları, optik savaş teçhizatları, silah yazılımları ve çeşitli mühimmatlar üretilmiştir. Kıbrıs Ambargosu sırasında alınan derslerden biri de satın alınacak silahlar konusunda tek ülkeye bağlı kalmamanın önemi olmuştur. Türkiye üretmediği silah ve mühimmat konusunda Rusya, Çin, Almanya, İtalya, Norveç, İspanya gibi yeni partnerler bularak silah konusunda tek kaynağa muhtaç olmamaya çalışmıştır.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

1.1. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi

1.1.1. Bakanlar Kurulu Kararnameler

BCA, 30.18.1.2.116.28.18.

BCA, 30.18.1.2.218.28.6.

BCA, 30.18.1.2.223.59.17.

BCA, 30.18.1.2.239.61.12.

BCA, 30.18.1.2.241.71.5.

BCA, 30.18.1.2.241.74.9

BCA, 30.18.1.2.251.36.7.

BCA, 30.18.1.2.256.62.11.

BCA, 30.18.1.2.283.46.16.

BCA, 30.18.1.2.294.9.15.

BCA, 30.18.1.2.296.21.9.

BCA, 30.18.1.2.300.5.19.

BCA, 30.18.1.2.303.61.1.

BCA, 30.18.1.2.304.66.4.

BCA, 30.18.1.2.310.1.3.

BCA, 30.18.1.2.311.5.7.

BCA, 30.18.1.2.318.48.10.

BCA, 30.18.1.2.319.59.17.

BCA, 30.18.1.2.322.73.4.

2. Süreli Yayınlar

2.1. Gazeteler

Milliyet, 31 Ocak 1970.

Milliyet, 6 Temmuz 1971.

Milliyet, 18 Aralık 1971.

Milliyet, 1 Şubat 1972.

Milliyet, 13 Şubat 1972.

Milliyet, 22 Mart 1972.

Milliyet, 4 Mayıs 1972.

Milliyet, 12 Temmuz 1972.

Milliyet, 3 Ağustos 1972.

Milliyet, 5 Şubat 1973.

Milliyet, 4 Mart 1973.

Milliyet, 10 Mart 1973.

Milliyet, 28 Nisan 1973.

Milliyet, 23 Ağustos 1973.

Milliyet, 5 Ekim 1973.

Milliyet, 25 Temmuz 1974.

Milliyet, 29 Eylül 1974.

3. Telif Eserler

Açıkses, Erdal ve Cankut, Ayhan (2014), “Kıbrıs Meselesinin Tarihsel Gelişimi ve Uluslararası Hale Gelme Sebepleri”, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, C. 9, S. 4, s. 1241-1259.

Alasya, Halil Fikret (2002), “Kıbrıs”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 25, Ankara, s. 380-383.

Altun, Nurullah (1998), *Savunma Harcamaları ve Türkiye’deki Gelişme Seyri (1973-1998) (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Armaoğlu, Fahir (2007), *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, İstanbul: Alkım Yayınevi.

Celep, Barış (2018), *Türkiye’ye Amerikan Askeri Yardım Kurulu (Jammat) ve Türkiye’deki Faaliyetleri (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İstanbul.

“Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Deniz Kuvvetleri Güçleniyor (Ekim 1973)”, *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, C. 79, S. 483, s. 55-59.

Çiçek, Kemal (2002), “Kıbrıs”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 25, Ankara, s.374-380.

Gürdeniz, Cem ve Yüceliş, Erdoğan (2000), *Cumhuriyet Donanması 1923-2000*, İstanbul: Deniz Kuvvetleri Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Daire Başkanlığı.

Foreing Relations Of United States, Greece; Cyprus; Turkey, 1973-1976 (2009), Volume XXX, United States Government Printing Office, Washington

İzgi, Ali Rıza (2007), *Kıbrıs Barış Harekâtı Sonrasında Türkiye’ye Uygulanan Silah Ambargosu ve Sonuçları (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Denizli.

Keser, Ulvi (2013), *Kızılây Belgeleri Işığında Kıbrıs Barış Harekâtı 1974*, Ankara: Pulat Basımevi.

Kişman, Zülfikar Aytaç (2014), *Türk-Amerikan İlişkilerinde Kıbrıs Meselesi (1945-1980) (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Elâzığ.

Özlu, Hüsnü (2006), *II. Dünya Savaşı’ndan Günümüze Türkiye’de Savunma Sanayii’nin Gelişimi (1939-1990) (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.

Öztoprak, İzzet (1998), “Kıbrıs’ta 1931 İsyanı ve Yankıları”, *Bellekten*, C. 62, S. 233, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 207-233.

Sander, Oral (2017), *Siyasi Tarih 1918-1994*, Ankara: İmge Kitabevi.

Şahin, Güneş (2006), *Tarih çalışmalarına kaynak olarak Tercüman, Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet gazetelerinde Kıbrıs sorunu (1954- 1974)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Şener, Bülent (2013), "1963-1964 Kıbrıs Krizi: Türk Dış Politikası Tarihinde Askeri, Siyasal ve Hukuki Boyutlarıyla Bir Zorlayıcı Diplomasi Uygulaması", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, C. 205, s. 103-136.

Toy, Mutlu (2007), *Savaşta ve Barışta Türkiye'nin Savunması Açısından Denizaltı Gücünün Stratejik Etkileri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü Strateji Bilimi Anabilim Dalı, Gebze.

Türkkan, Ahmet Ziyaeeddin (2014), *Kıbrıs Bunalımı Sürecinin Türk Denizciliğine Etkileri (1963-1979)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Harp Akademileri Stratejik Araştırma Enstitüsü Strateji ve Strateji Araştırmalar Anabilim Dalı, İstanbul.

4. Dijital Kaynaklar

<https://www.dzkk.tsk.tr/ArsivAskeriTarih/icerik/deniz-kuvvetleri-komutanligi-tarihcesi>
(20.06.2021)

<http://ssdergiler.com/tr/HaberDergiler/Turkiye-nin-ilk-milli-savas-gemisi-TCG-Berk>
(20.06.2021)

EKLER

EK 1. Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celal Eyice 6 Temmuz 1971'de Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a ABD'den alınan Burak Reis Denizaltısını Gösterirken (Milliyet Gazetesi)

EK 2. Temmuz 1974'te Kocatepe Gemisinin Batırılmasından Sonraki Haberler (Milliyet Gazetesi)

KOCA TEPEYİ KAYBETTİK

TCG Kocatepe'nin hayatta kalan mürettebatını Deniz Kuvvetlerimize ait uçak ve gemiler arıyor

Kocatepe mürettebatından bir kısmı botta bulunarak kurtarılmıştır.

ANKARA, AA

G

ENELKURMAY Genel Sekreterliği Basın ve Halkla İlişkiler Şubesi bir bildiri yayınlarak, Kıbrıs hareketinin en şiddetli cereyan ettiği ilk gününde "Kocatepe" gemisinin kaybedildiğini açıklamıştır.

Genelkurmay Genel Sekreterliği Basın ve Halkla İlişkiler Şubesinin bu konudaki bildirisi aynen şöyledir:

"Kıbrıs hareketinin en şiddetli cereyan ettiği ilk gününde TCG Kocatepe kaybedilmiştir. Hayatta kalan personeli kurtarmak üzere hareketin imkân verdiği nisbette arama yapılmış, bilâhare ateş-kes'in ilânını müteakip kendi imkânlarımızla birlikte Birleşmiş Milletlere müracaat edilerek diğer imkânlar da seferber edilmiştir.

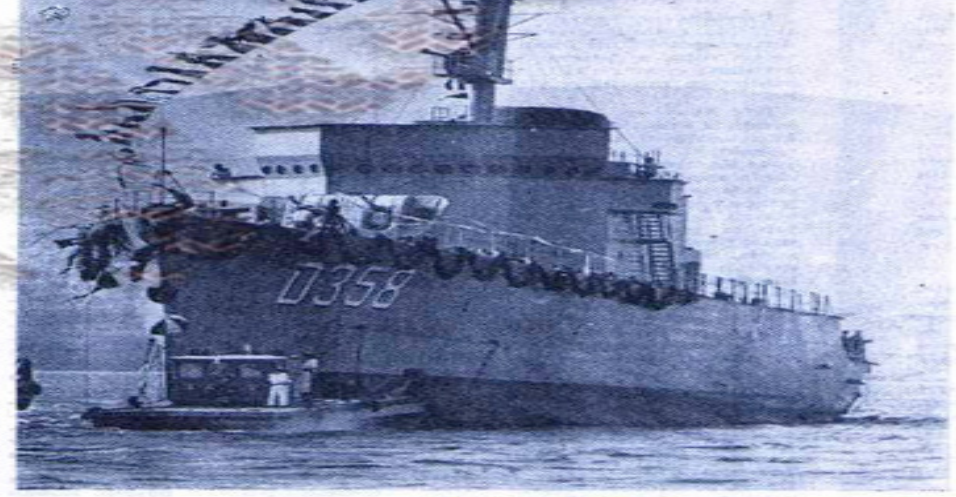
Devamı Sa. 8 Sü. 3 de

EK 3. ABD'den Alınan Destroyerler İçin 18 Aralık 1971 Tarihinde Düzenlenen Törende Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay Gemileri İnceliyor (Milliyet Gazetesi)

Türenden sonra Cumhurbaşkanı Sunay ile öteki ilgililer gemileri gezmişlerdir. Fotoğrafta Sunay ve beraberindekiler Adatepe destroyerinden çıkarken görülüyorlar.

EK 4. Berk Muhribi Denize İndirilirken (Milliyet Gazetesi)

BERK DENİZE İNDİRİLDİ

Gölcük Tersanesinde yapılan «Berk» adlı ilk Türk muhribi, dün saat 15'de denize indirildi. Yapılan törene Cumhurbaşkanı Sunay, Başbakan Erkin, Genelkurmay Başkanı Tağmaç, Kar ve Komutanları ve diğerler katılmışlardır. Komutanlar, ikinci safahat gemisinin de inşaatında olduğuna, gelecek yıl denize indirileceğini bildirmişlerdir. Yaklaşık olarak bir milyon liraya çıkan Berk gemisi, denizaltılara karşı vurucu gücü olarak üç pusluak çift namına il

EK 5. 1973 Yılında ABD Donanmasından Alınan Bazı Gemiler (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü)

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

..... tarih ve..... sayılı Bakanlar Kurulu Kararının Eki Liste

TCG PİRİREİS	S-343	USS MAPIRO	SS-376	#	112
TCG HİZİRREİS	S-344	USS MERO	SS-378	#	112
TCG ORUÇREİS	S-337	USS POMFRET	SS-391	#	147
TCG ULUÇALIREİS	S-338	USS THORNBACK	SS-418	#	147
TCG PREVEZE	S-341	USS ENTEMEDOR	SS-340	#	147
TCG İ.İNÖNÜ	S-346	USS THREADFIN	SS-410	#	147
TCG GAZAL	A-587	USS SIOUX	ATF-75	#	45
TCG M.F.ÇAKMAK	D-351	USS C.H.ROAN	DD-853	#	229

Aydın ÖN
Ast.Sb.Kd.Bçvş.
İdari Assb.

EK 6. 1969'da ABD'den Satın Alınması Planlanan Muhripler Hakkında (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü)

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

HİZMETE ÜZEL

T. C.
GENKUR BŞK.
DENİZ KUVVETLERİ KOMUTANLIĞI
ANKARA

Ek-3 13

LOG.PL.2199.1/22-29-69DY

// Ekim 1969

KONU .Muhrip tedariki

Devlet Arşivler Genel Müdürlüğü
Cumhuriyet Arşivi

DIŞİŞLERİ BAKANLIĞINA

- İLGI : (a) JUSMAT'ın 10 Ekim 1969 gün ve QAA Kod'lu yasası.
(b) Genkur.Bşk.nın 11 Ağustos 1969 gün ve LOG 2199/3.2-3-69/Loj Pl.D.İk.(1) sayılı yazısı.

Amerika Birleşik Devletlerinden AYP yardımı ve Türk Millî katkısı suretiyle iki adet Fletcher (I) sınıfı muhrip satın alınmıştır.

Bu muhriplerin periyodik büyük tamir (Overhel) masraflarının düşük olması sebebiyle bakiye para limitleri içerisinde kalmak üzere Türk Bahriyesine üçüncü bir muhribi satmayı Amerika Birleşik Devletleri makamları JUSMAT'ın İlgi (a) yazısı ile teklif etmiş bulunmaktadır.

İlgi (b) gereğince Amerikaya giden ön hey'etin yaptığı tetkik esnasında gezilerek iyi durumda olduğu tesbit edilen USS BLACK'in alınması ve mali formalitelerin yürütülmesi çalışmaları ön olmak üzere, Dışişleri Bakanlığı tarafından Bakanlar Kurulu Kararnamesinin acilen istihsalini emir ve tensiplerinin arz ve rica ederim.

EKLER

Ek-1(Onay 1 Ad.)

Celal Sıfıoğlu
Oramirai
Deniz Kuvvetleri K.

DAĞITIM

Gereği

Genkur.Bşk.

|| Bilgi

A.S.B.

Dışişleri Bakanlığı

Washington Silh.K-ler Atş.lığı

HİZMETE ÜZEL

Alay
11.10.69

Dosya No: 3606 III
NO G. DAİRESİ
KAYIT: 8382
Tarih: 11 Ekim 1969

EK 7. ABD Askeri Yardımları Çerçevesinde Türkiye’de Gemi İmalatı Hakkında (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü)

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

ÖZEL

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

CUMHURİYET ARŞİVİ

GÖLCÜK TERSANESİNDE (DE) TİPİ BİR GEMİNİN İNŞAATI
İÇİN ABD DENİZ KUVVETLERİ İLE TÜRK DENİZ KUVVETLERİ
ARASINDAKİ ANLAŞMA

ABD DENİZ KUVVETLERİ İLE TÜRK DENİZ KUVVETLERİ ARASINDAKİ BU ANLAŞMA,
ABD ASKERİ YARDIM PROGRAMI TAHTINDA TÜRKİYE’DE BİR REFAKAT MUHRİRİNİN
İNŞAASINA TAALLUK EDER.

BU ANLAŞMANIN TARAFLARI, AŞAĞIDAKİ TEMEL ŞARTLARI KABUL EDERLER.

1. 19 ARALIK 1967 TARİHLİ TÜRK-AMERİKAN ANLAŞMASI TAHTINDA GÖLCÜK
TE İNŞA EDİLMekte OLAN DE İLE AYNI DİZAYNDA DE TİPİ BİR GEMİ, ABD
DENİZ KUVVETLERİNİN, ESASLARI BİLAHARE BELİRTİLECEK ŞEKİLDE İŞTİRAKİ
İLE GÖLCÜK TERSANESİNDE İNŞA EDİLECEKTİR. İNŞAAT GENEL OLARAK, MÜŞ-
TEREK ANLAŞMA İLE TADİL EDİLECEK HUSUSLAR MÜSTESNA, DE-1 İÇİN HAZIR-
LANMIŞ TÜRK DENİZ KUVVETLERİ PLANLARI, ŞARTNAMELERİ VE İŞÇİLİK RESİM-
LERİ UYARINCA YAPILACAKTIR.

2. TÜRK DENİZ KUVVETLERİ, BU REFAKAT MUHRİRİNİN İNŞAASI VE TEÇHİZİ
İÇİN TOPLAM MALİYETİ 138,271,457 TL VEYA KANUNU HALİHAZIRDAKİ ÇEVİRİ
DEĞERİNDE 9,311,411 ABD DOLARI OLARAK TAHMİN EDER VE İNŞAAT MALİYETİNİN
KENDİ HİSSESİNİ ÖDEMEYİ TÜRKİYE’NİN İSTETEREK YAPACAĞINI TEBİT EDER.

3. ABD DENİZ KUVVETLERİ, BU PROJE İÇİN, TEKNİK YARDIM VE MÜŞTEREK
MUTABAKATLA CİHAZ VE MALZEME TEMİN EDECEĞİ İSTEĞİNİ TEBİT EDER. BUN-
LARIN DEĞERİ, BU GEMİNİN TOPLAM İNŞAAT VE TEÇHİZ MASRAFININ %50’SİNİ
VEYA 3 MİLYON DOLARI, HANGİSİ DAHA AZ İSE, GEÇMİYECEKTİR. İLAVETEN,
AŞAĞIDAKİ G SINIFI DD MODERNİZASYONU İÇİN EVVELCE PLANLANMIŞ ARTIK
MALZEMELER VE YENİDEN DAĞITILMIŞ ARTIK AYP MALZEMELERİ BU PROGRAM
İÇİN KULLANILACAKTIR.

MAUZEME

TAHMİNİ DEĞERİ

TORPİDO KOVANLARI (2 ADET).....	25,197 DOLAR
MK 264 MOD 1 KONTROL PANEİ.....	3,500 DOLAR
MK 432 MOD 2 TEST CİHAZI.....	1,000 DOLAR
AN/SQS-29 SONAR.....	160,000 DOLAR
MK 63 MOD 14 ATIŞ KONTROL SİSTEMİ (2 ADET).....	166,000 DOLAR
3"/50 KAL. ÇİFT NAMLULU TOP, AÇIK TİP (1 ADET).....	175,000 DOLAR
ELDE MEVCUT MUHTELİF MALZEMELER.....	150,000 DOLAR
TOPLAM.....	680,697 DOLAR

TU971/7-347

ÖZEL

**EK 8. ABD Askeri Yardımları Çerçevesinde Türkiye'de Gemi İmalatı Hakkında
(Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü)**

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

8. BU PROJE YUKARIDAKİ, 5 B MADDESİ GEREĞİNCE HAZIRLANMIŞ İNŞAAT PROGRAMI UYARINCA DERHAL TAKİP EDİLECEKTİR. ABD TARAFINDAN VERİLEN CİHAZ/MALZEMELERE AİT TÜRK DENİZ KUVVETLERİ MALZEME PROGRAMI, İNŞAAT PROGRAMINA UYGUN OLACAK VE HER İKİ PROGRAM, GEMİ İNŞAATI VE MALZEME TEDARİKİ GELİŞMELERİNDEKİ DEĞİŞİKLİKLERİ YANSITACAK ŞEKİLDE PERİYODİK OLARAK TASHİH EDİLECEKTİR.

9. TÜRK DENİZ KUVVETLERİ, GEREK KENDİLERİ GEREKSE ABD TARAFINDAN TEMİN EDİLEN MALZEMELERİN LOJİSTİK DESTEĞİNİ TEMİNDEN SORUMLU OLACAKTIR. BU, YARANCI ASKERİ SATIŞLAR (FMS) ANLAŞMALARI TAHTINDA SATIN ALINAN MALZEMELER İÇİN, HEM GEMİDEKİ VE HEM DE YURT İÇİ DESTEK MALZEMESİNİN SATIN ALINMASI SORUMLULUĞUNU DA İHTİVA EDER.

10. BU ANLAŞMA İNGİLİZCE VE TÜRKÇE OLARAK HAZIRLANMIŞTIR VE HER İKİ TERCÜME MÜTEBER METİN OLARAK MÜTALAA EDİLECEKTİR.

MEVCUTLARIN SAHİTLİĞİLE TARAFLAR BU ANLAŞMAYI YAPMIŞLARDIR.

Tarih... 8 EKİM 1971 ... ANKARA

TÜRKİYE CUMHURİYETİ HÜKÜMETİ
ADINA

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ HÜKÜMETİ
ADINA

İmza
Hilmi FIRAT
Koramiral
Türk Deniz Kuvvetleri Kurmay
Başkanı

İmza
W. N. DIETZEN, JR.
Tuğamiral (U.S. Navy)
JUSMMAT Dz. Kısmı Başkanı

EK 9. TCG Zafer, TCG Yıldırım ve TCG Gayret Gemileri Hakkında Malumat (Donanma Dergisi)

<p>58 DENİZ KUVVETLERİ DERGİSİ 63</p> <p>TCG YILDIRIM'ın Özellikleri :</p> <p>Tonaj : Boş : 225 Ton Dolu : 245 Ton Boyu : 184,5 Feet Silâhları : 1 adet 3 puskul (76 mm.) Top 4 adet 50 kalibrelik çift namlulu makineli tüfek Personel : 4 Subay, 20 Asubay ve Er Makneleri : Gaz türbinli Sürati : 33 Mil</p> <p>TCG ZAFER'in Özellikleri :</p> <p>Tonaj : 3040 - 3520 Ton Boyu : 119,10 M. Eni : 12,50 M. Sürati : 32,3 Deniz mili Silâhları : Top : 2 adet 5/38 çift namlu Torpido : 6 adet MK 44 Homing Denizaltı Savunma : Hecok, su bombası Personeli : 16 Subay, 107 Astsubay, 166 Er</p> <p>Bu yıl Türk Deniz Kuvvetlerinin sahip olduğu son iki muhrip ise TCG GAYRET ve TCG M. F. ÇAKMAK oldu.</p> <p>Türk sularına girdiklerinde Komutanımızın :</p> <p>«Uzun bir seyir sonu vatan sularıyla kucaklaşmak üzere olduğumuz şu anlarda TCG GAYRET ve personeline hoş geldiniz der, başarılarımızın devamı, TCG GAYRET'in vatan ve milletimize hayırlı olmasını dilerim.»</p> <p>Mesajları ile karşılanan TCG GAYRET şu özelliklere sahip :</p> <p>TCG GAYRET'in Özellikleri</p> <p>Tam yük tonajı : 3550 Ton Uzunluğu : 119 M. Genişlik : 12,5 M. Makine gücü : 60.000 beygirgücü Sürati : 34 mil Silâhları : 127 mm. lik top : 4 adet ASROC denizaltı avlama lanceeri : 1 adet Denizaltı avlama torpidosu : 3 li 2 adet Pervane adedi : 2 adet</p>	<p>CUMHURİYETİN 84. YILINDA TÜRK DENİZ KUVVETLERİ GÜÇLENİYOR 59</p> <p>Son sahip olduğumuz muhrip ise, M. F. ÇAKMAK ABD'lerinde yapılan törene gönderine bayrağını çekilerek Türk Deniz Kuvvetlerine katılması münasebetiyle Deniz Kuvvetleri Komutanımız bir mesaj göndermişler, yeni bir muhribe daha sahip olmanın sevincini aşağıdaki şekilde belirtmişlerdir.</p> <p>«Gönderine çekilen Türk Bayrağı ile vatan parçası haline gelen Maresal Fevzi Çakmak muhribi personeli olarak duyduğumuz heyecan ve gurura Deniz Kuvvetlerimiz adına gönülden katılıyorum.</p> <p>Harekât ihtiyaçlarımızın karşılanması yönünden kuvvetimize büyük katkı olacak bu gemimizin güzide personelinin sevk ve idaresinde kendinden beklenen hizmetleri en mükemmel şekilde yapacağına emin bulunmaktayım.»</p> <p>Deniz Kuvvetlerimize katılan bütün gemilerimize alacakları görevlerde başarılar, memleketimiz ve Deniz Kuvvetlerimize hayırlı olmalarını dileriz.</p>
---	---

EK 10. Federal Almanya'da Alınan Ülkü Gemisi (Donanma Dergisi)

